

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
імені АДМІРАЛА МАКАРОВА

ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК НУК

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 18

Миколаїв
2025

Редакційна колегія збірника:

Берестнєв В. Б., заслужений тренер (Миколаїв);
Бобіна О. В., канд. іст. наук, доц. (Миколаїв);
Гогоренко О. В., канд. філол. наук (Миколаїв);
Деркач В. М., заслужений тренер, канд. наук
з фіз. виховання та спорту, доц. (Миколаїв);
Карсканова С. В., канд. психол. наук, доц. (Миколаїв);
Коваль С. С., канд. фіз.-мат. наук, доц. (Миколаїв);
Матвієнко Л. В., канд. іст. наук, доц. (Миколаїв);
Матійко О. В., заслужений діяч мистецтв (Миколаїв);
Міняйлова А. В., канд. пед. наук, доц. (Миколаїв);
Наливайко В. С., канд. техн. наук, проф. (Миколаїв);
Трибулькевич К. Г., д-р пед. наук, доц. (Київ);
Філатова О. С., д-р філол. наук, проф. (Миколаїв);
Філіппова Н. М., канд. філол. наук, проф. (Миколаїв);
Чугуєва І. Є., канд. психол. наук, доц. (Миколаїв);
Шаповалова І. В., канд. філос. наук, доц. (Миколаїв)

Відповідальний за випуск: **Бобіна О. В.**

*Друкується за рішенням Вченої ради
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
(протокол № 4 від 26.11.2025 р.)*

Гуманітарний вісник НУК: збірник наукових праць. — Випуск 18. —
Г 94 Миколаїв : Іліон, 2025. — 156 с.

У віснику опубліковані статті, що узагальнюють досвід роботи та результати досліджень у сфері вищої освіти та інших галузях знань. Основні рубрики вісника відповідають напрямам гуманітарної підготовки та соціально-гуманітарної освіти, яка здійснюється Навчально-науковим гуманітарним інститутом Національного університету кораблебудування. Вісник розрахований на викладачів, наукових працівників, фахівців, молодих науковців у сфері вищої освіти.

УДК 001(062.552)

© Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, 2025

УДК 159.923:373.3

Литвиненко І. С.

доцент кафедри психології, Навчально-науковий гуманітарний інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв), lis28062561@gmail.com

Малюжеко М. В.

студентка спеціальності 053 Психологія, Навчально-науковий гуманітарний інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв), vip.mary777@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

В тезах здійснено аналіз соціальних відносин в молодшому шкільному віці, які диференціюються «дитина-дорослий» на «дитина-батьки», «дитина-вчитель». Висвітлюються ефективні кроки у формуванні пізнавальної мотивації дітей молодшого шкільного віку, пов'язані зі спрямованістю їх на саму дитину. Підкреслюється особливість пізнавальної мотивації та її відмінність у дітей старшого дошкільного віку та молодшого шкільного віку. Порівнюються елементи навчання.

Ключові слова: молодші школярі, навчання, провідна діяльність, мотивація, психологічні новоутворення, пізнавальна мотивація, система стосунків, вчитель, соціальна ситуація розвитку, навчальна діяльність, суб'єкт.

Мета дослідження. Дослідити специфіку формування пізнавальних мотивів у сучасних дітей молодшого шкільного віку.

Для досягнення мети були використані **методи:**

- теоретичні методи: аналіз, порівняння, систематизація;
- емпіричні методи: спостереження, бесіди.

Молодший шкільний вік – це другий період Дитинства, або період зрілого дитинства. Шкільну еру починає початкова школа, яка охоплює дітей від 6–7 до 10–11 років. Це період переходу від гри (дошкільний вік) до навчання – систематичної та цілеспрямованої діяльності. Для більш психологічно комфортного «входження» дитини у нову для неї провідну діяльність – навчання, продовжується його поєднання з елементами гри.

Науковці зазначають, що дошкільний і молодший шкільний вік розділяє «симптом утрати безпосередності», який свідчить що між бажанням щось зробити і самою діяльністю виникає новий момент – з'ясування, що дасть дитині конкретна діяльність. Дитина хоче знати, чи принесе ця діяльність їй задоволення, чи ні, особливо у стосунках із дорослими, іншими людьми. Так «уперше виникає емоційно-сміслова орієнтувальна основа вчинку» [3, с. 166].

У молодшого школяра відбувається перебудова всієї системи стосунків з діяльністю.

Так, у дітей дошкільного віку є дві сфери соціальних відносин – це «дитина-дорослий» і «дитина-діти». Ці дві сфери пов'язані між собою грою, яка є провідною в цьому віці. Початок шкільної «ери» знаменується виникненням нової структури відносин і така система, як «дитина-дорослий» починає суттєво диференціюватися, а саме на «дитина-вчитель» та «дитина-батьки». Система «дитина-вчитель» стає для молодшого школяра центром його життя і саме система вперше стає відносинами «дитина-суспільство». Саме в фігурі вчителя як

референтної значущої особи для молодшого школяра проявляються і втілені вимоги суспільства. За словами Гегеля, прихід до школи – це приведення людини до суспільної норми. Держава покладає на вчителя велику надію, відповідальність за освітньо-виховний процес «молодих пагонів суспільства» (А. М. Богуш). Саме ця ситуація «дитина-вчитель» пронизує життя дитини. Вона яскраво реагує на настрій, ставлення вчителя і якщо в школі все «добре», то і в інших сферах життя «добре» для дитини.

Так соціальна ситуація розвитку вимагає особливої діяльності – навчальної, яка спрямована не тільки на засвоєння знань (в дошкільному віці провідна ігрова діяльність також спрямована на засвоєння, привласнення знань), а й на привласнення елементів наукових знань, культури, які були накопичені протягом багатьох тисячоліть людством, з якими треба вміти «спілкуватися», знати, використовувати у своєму практичному житті.

Відомо, що навчальна діяльність не дана людині в готовому вигляді, вона має бути сформована, щоб людина вміла вчитися, самостійно здобувати знання, привласнювати їх і, головне, щоб отримувала від цього пізнавального процесу задоволення. Досягнення на кшталт «Я зробив! Ура!», «Я розв'язував задачу!», «Я отримав «відмінно!» – відгукується фізіологія, виробляється гормон дофамін, який вкрай необхідний головному мозку. Така ситуація успіху, реакція організму дають дитині задоволення собою і є поштовхом для подальших кроків у навчанні. Однак, варто зауважити, що до такої ситуації ще треба «дійти!» На цьому шляху з'являються нові труднощі – мотив, з яким дитина приходить до школи, зовсім не пов'язаний зі змістом діяльності, яку вона має опанувати і виконувати. Як зазначають науковці, мотив і зміст навчальної діяльності не відповідають один одному, саме тому мотив поступово починає втрачати свою силу, енергію. Процес навчання має бути побудований таким чином, щоб його мотив

був пов'язаний з внутрішнім змістом предмета, який вивчається. Важливо сформувати у молодшого школяра пізнавальну мотивацію («Хочу знати, і мені це цікаво, корисно для мого практичного життя!») і щоб вона була пов'язана зі змістом і засобами навчання.

Варто наголосити, що мотивом до навчання часто є зовнішні спонукання – оцінка! Це не зовсім ефективний, дієвий крок. Головне – змінити мотив. Найпростіша мотивація – це коли дитина стає сама для себе предметом змін і навчальної діяльності. Сам суб'єкт здійснює цю діяльність.

Наголосимо, що кожна діяльність характеризується за її предметом. Змінам у навчальній діяльності підлягає сама дитина, вона стає суб'єктом власної навчальної діяльності. В такій ситуації суб'єкт сам для себе виступає як той, хто змінюється (само-зміна), а це вже для людини – новий предмет (процес власної зміни виділяється як новий предмет). В такій ситуації навчальна діяльність спрямована не на засвоєння (пасивний процес) знань, а на саму дитину, оцінку себе (я була в дитячому садочку... а зараз я стала...), рефлексію. Саме тому важлива оцінка власних змін, рефлексія, яка спрямована на себе, тому що це стає для дитини власним предметом навчальної діяльності. Оцінюючи себе, дитина вчиться виділяти себе як предмет змін у навчальній діяльності.

З вищезазначеного можемо дійти важливого висновку: розвиток дитини в навчальній діяльності – це двосторонній процес і цей двосторонній характер розвитку полягає в тім, що не навчальна діяльність розвиває щось у дитині, а вона сама, за допомогою навчальної діяльності, де головним предметом змін є вона сама, розвиває себе. Це і є саморозвиток [2, с. 262].

Іншими словами, навчальна діяльність повертає дитину до себе, свого «Я», що є для неї цікавою пізнавальною активністю, яка робить дитину цікавою для самої себе, якій цікаво пізнавати і в цьому процесі відчувати якісні зміни в собі, своєму житті. Вона вкладає в себе знання, рефлексує і стає цінністю для себе.

Замотивувати молодшого школяра на таку зміну має вчитель [1, с. 208].

Він має усвідомити, що в його роботі «мова має йти не про «пасивну» позицію (як враховувати), а про активну (як розвивати) індивідуальність, як

унікальну цілісність» [2, с. 263], як розвивати пізнавальну мотивацію, розвивати творчий потенціал підростаючої особистості в активному процесі в початковій школі, беручи до уваги, що цей шкільний період має закінчитися центральними психічними новоутвореннями – довільність пізнавальних процесів, рефлексивність, основи теоретичного мислення, внутрішній план дій.

Вчителю важливо зміцнювати інтерес дітей до навчання, знати, які мотиви є найзначущими для молодших школярів і організувати з урахуванням цього навчання.

Перелічені вище психологічні новоутворення у дітей молодшого шкільного віку ще недостатньо сформовані, однак завдяки їм психіка досягає необхідного рівня розвитку для подальшого навчання в середній школі.

Висновки.

1. Початкова школа змінює систему стосунків у дітей молодшого шкільного віку з «дитина-дорослий» на «дитина-вчитель» та «дитина-батьки».
2. Пізнавальна мотивація в процесі навчання має бути спрямована на суб'єкта навчання, тобто на самого учня.
3. Процес навчання має бути побудований таким чином, щоб його мотив був пов'язаний з внутрішнім змістом предмета, який вивчається і бути цікавим для молодшого школяра.
4. Центральні психічні новоутворення молодшого шкільного віку – довільність пізнавальних процесів, рефлексивність, основи теоретичного мислення і внутрішній план дій.
5. Перспективним напрямком дослідження теми є особливості навчання дітей з певними порушеннями в закладах загальної середньої освіти.

Література

1. Литвиненко І. С. Вікова та педагогічна психологія: практичний посібник для самостійної роботи здобувачів у ситуаціях (кредит: молодший шкільний вік. Програма «Знаю і Розумію». Психологічна допомога учням молодшого шкільного віку у життєвих ситуаціях). Миколаїв: вид. Торубара В. В., 2022. 408 с.
2. Максименко С. Д. Психологія учіння людини: генетично-моделюючий підхід. Київ: Видавничий дім «Слово», 2013. 592 с.
3. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. Київ: Академвидав, 2005. 360 с.

Litvinenko I. S., Associate Professor of the Department of Psychology, Education and Research Institute of Humanities of Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Ukraine, Mykolaiv), lis28062561@gmail.com

Malyuzheko M. V., Student of the Specialty 053 Psychology, Education and Research Institute of Humanities of Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Ukraine, Mykolaiv), vip.mary777@ukr.net

FORMATION OF COGNITIVE MOTIVATION IN YOUNGER SCHOOL-AGE CHILDREN

In theses, an analysis of social relations in elementary school age, which differentiates «child-adult» into «child-parents», «child-teacher», is carried out. Effective steps in the formation of cognitive motivation of children of primary school age are highlighted, which are related to their focus on the child himself. The peculiarity of cognitive motivation and its difference in children of older pre-school age and younger school age is emphasized. Learning elements are compared.

Key words: younger schoolchildren, learning, leading activity, motivation, psychological neoplasms, cognitive motivation, relationship system, teacher, social situation of development, educational activity, subject.

ЗМІСТ

ІНКЛЮЗІЯ ТА ПСИХОЛОГІЯ

ВІТАЛЬНІ СЛОВА	4
<i>Бережник О. В., Коренева Ю. П.</i> Емоційна грамотність як чинник збереження психологічного здоров'я студентської молоді в умовах соціальної нестабільності.....	6
<i>Білокамінська Л. А., Чугуєва І. Є.</i> Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінок.....	8
<i>Демкова Н. Ю., Рогальська-Яблонська І. П.</i> Особливості адаптації дітей шестирічного віку до навчальної діяльності	10
<i>Дігтяренко В. Ю., Литвиненко І. С.</i> Захисні механізми психіки в умовах стресових ситуацій.....	12
<i>Заїка Г. О., Олексюк О. М.</i> Соціально-психологічна робота з жінками, які стали жертвами домашнього насильства.....	14
<i>Карсканова С. В., Прийма О. М.</i> Особливості сепарації підлітків з особливими освітніми потребами.....	16
<i>Карсканова С. В., Ніязов Р. В.</i> Вибір стратегій поведінки особистості при внутрішньоособистому конфлікті.....	18
<i>Кравчук О. Ю.</i> Інклюзивне освітнє середовище в закладах вищої освіти: концепції, виклики та траєкторії розвитку	21
<i>Кравчук О. Ю.</i> Штучний інтелект як інструмент підтримки практики психологів у роботі з інклюзивними учнями.....	23
<i>Кравчук О. Ю., Новікова Г.</i> Інклюзивні підходи до психосоціальної підтримки підлітків: адаптація до різних потреб та контекстів	25
<i>Кравчук О. Ю., Райковська В. М.</i> Профорієнтація дітей з особливими потребами: міжгалузевий підхід, індивідуальна підтримка та інклюзивні траєкторії розвитку.....	27
<i>Кравчук О. Ю., Ускова О. М.</i> Моніторинг розвитку соціальних навичок за допомогою ШІ: приватність, етика та інтерпретація результатів	29
<i>Кравчук О. Ю., Христиановська Л. А.</i> Роль сім'ї та партнерського оточення в процесі психологічної реабілітації жінок	31
<i>Курчатова А. В.</i> Теоретико-методологічні підходи розкриття механізмів реалізації супервізії в інклюзивній освіті.....	33
<i>Ларченко І. В., Богданова О. В.</i> Інноваційні тенденції та впровадження технологій штучного інтелекту у вищій освіті.....	35

Ларченко І. В., Іщенко О. А.	Модераційний ефект емоційного інтелекту у збереженні автономної мотивації студентів в умовах стресогенності.....	38
Ларченко І. В., Іщенко Я. П.	Взаємозалежність когнітивних та емоційних процесів у стані довготривалого стресу в осіб, що мешкають у прифронтових зонах.....	40
Литвиненко І. С.	Послуга раннього втручання – перша сходинка інклюзії.....	43
Литвиненко І. С., Гончарова О. О.	Емоційне вигорання працівників гуманітарної сфери та представників допомагаючих професій в контексті ургентного реагування	44
Литвиненко І. С., Джигота Е. В.	Деякі аспекти психологічної допомоги військовим після повернення з зони бойових дій засобами арттерапії.....	47
Литвиненко І. С., Малюжеко М. В.	Формування пізнавальної мотивації у дітей молодшого шкільного віку	49
Матко Д. А., Олексюк О. М.	Вплив соціальних мереж на формування ціннісно-сислової сфери особистості.....	51
Матко Д. А., Олексюк О. М.	Соціальні мережі як середовище конструювання ідентичності та ціннісних пріоритетів.....	53
Межуєва К. Д., Олексюк О. М.	Особливості ментального здоров'я жінки у перинатальний період	55
Межуєва К. Д., Олексюк О. М.	Психологічні особливості адаптації до вагітності та подолання ознак посттравматичного стресового розладу, отриманого внаслідок пережитих психотравмуючих ситуацій.....	57
Михальченко Н. В.	Складові готовності майбутніх вчителів початкових класів до розвитку рефлексії учнів в умовах інклюзивного навчання	60
Михальченко Н. В., Криницька О. О.	Психологічна підтримка осіб, які пережили травматичні події: комплексний аналіз методів, ефективності та факторів впливу	63
Михальченко Н. В., Михальченко І. В.	Симптоми професійного вигорання педагогів та фахівців	65
Мірзоян К. О.	Взаємозв'язок самооцінки та рівня самоактуалізації у творчих особистостей.....	68
Мочалова О. В.	Особливості розвитку пізнавальних процесів дітей дошкільного віку з порушенням інтелектуального розвитку.....	69
Олексюк О. М., Корнієнко В. А.	Особливості проявів ПТСР у військових і шляхи запобігання.....	71
Прасол Д. В.	Характер і причини визначення інвалідності серед осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту за умови інклюзивного навчання.....	73
Сінченко В. М., Коренева Ю. П.	Майндфулнес-практики як засіб збереження психоемоційної стійкості у волонтерській діяльності в умовах воєнного часу	75
Сеннар К. Б., Олексюк О. М.	Вплив професійного іміджу на ефективність консультативної діяльності психолога	77
Сеннар К. Б., Олексюк О. М.	Імідж психолога як чинник успішної професійної реалізації	79

Ткаченко О.	Прояви булінгу в закладах середньої освіти.....	81
Тур О. В.	Управління інклюзією у закладах вищої освіти: стратегії формування інклюзивної культури та їх вплив на результативність закладу освіти.....	82
Чугуєва І. Є., Мачечук Н. В.	Психологічні чинники соціальної реінтеграції учасників бойових дій	84
Яблонський А. І., Савицький О. В.	Теоретичні підходи до вивчення бойового стресу у військовослужбовців.....	86

МИКОЛАЇВЩИНА І ПІВНІЧНЕ ПРИЧОРНОМОР'Я: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Бєляков Д.	Імператорський Новоросійський університет – метеорологічна перлина Північного Причорномор'я.....	89
Галєєва М.	Психологічна допомога сім'ям загиблих воїнів.....	91
Гей С. П.	Грецькі топоніми Північного Причорномор'я: історико-лінгвістичний аспект	92
Гранченко М. В., Хрящевська Л. М.	Відкриття перших закладів освіти в Одесі (1794–1830-ті рр.)	95
Коваль Г. П., Ляшенко І. О.	Висвітлення моментів життя караїмів Одеси на сторінках газети «Одесские Новости» в кінці XIX – на початку XX ст.	96
Костирко Т. М.	Штучний інтелект як інструмент збереження культурної спадщини університетів.....	97
Нефьодов Д.	Освітнє та громадське значення історичного краєзнавства в сучасних вітчизняних закладах освіти	99
Рижева Н., Довбня В.	Пам'яткоохоронна діяльність на території Миколаївської області (2000–2019 рр.).....	101
Рижева Н., Михайлов М.	Культурні взаємовпливи у декоративному оздобленні піхов мечів Київської Русі	102
Семешин Е.	До біографії Валерії Містюк: Уродженка Миколаєва в історії радянської психології.....	104
Сергієва Ю. С., Матвієнко Л. В.	Експерименти на Засільському цукровому заводі: історичний екскурс.....	105
Тернович Б. П.	Голокост на Миколаївщині.....	106
Ткаченко О.	Прояви булінгу в закладах середньої освіти: теоретичний аналіз	107
Філенко А., Нефьодов Д.	Західна історіографія господарської реформи у СРСР 1965 р.	108
Фьольдварі Шандор.	Український газ під Чорним морем і перспективи турецьких інвестицій	111
Шевченко А.	Становлення землеробства у Буджаку на початку XIX ст.	112
Шевчук В.	Український націонал-комунізм 1918–1921 рр.: історіографічний та джерелознавчий аналіз	114

ДИЗАЙН

Данильченко Н. В., Гавловська Д. А.	Сучасні концепції в проектуванні дизайну плавучих будинків	116
Матійко Н. О., Бєлосвіт Я. О.	Управління дизайном в епоху цифрових технологій: синергія комп'ютерної графіки та креативних процесів.....	118
Матійко О. В., Обухова В. О.	Сучасні текстильні матеріали в інтер'єрних макетах: імітація оббивки і декоративних елементів.....	119
Портнов Д., Атанова Є.	Значення академічного рисунка у формуванні конструктивного мислення майбутніх дизайнерів.....	121

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ**Вакуліна Л. М., Лагерний Д. І.**

Фізичне виховання як компонента патріотичного формування молоді 123

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ**Бобіна О. В.** Як працює Гуманітарний інститут на четвертий рік Великої війни 126**Валуєва Ю. А., Чурсіна А. О., Шаповалова І. В.**

Розвиток освіти південної України у XIX–XX ст. 130

Васильєва В. В., Лукашик В. І., Шаповалова І. В.

Війна і психічне здоров'я українців в умовах воєнного стану 132

Волкотрубенко Є. О., Шаповалова І. В.Еволюція портової інфраструктури Миколаївщини
як чинник економічного зростання південного регіону 135**Запесочний Н. О., Шаповалова І. В.**Розвиток суднобудівної промисловості Миколаївщини:
історичний вимір та сучасні перспективи 136**Залізко А. С., Шаповалова І. В.**Формування багатонаціонального культурного середовища
Північного Причорномор'я (кінець XVIII ст. – XIX ст.) 138**Корольова Т. М., Кравчук О. Ю.**Психологічні чинники медіаграмотності як елемент соціальної
компетентності індивіда 140**Михальченко Н. В., Молчанова О. М.**Готовність майбутніх вчителів початкових класів
до організації навчальної діяльності молодших школярів 141**Моїсеєнков А. В., Шаповалова І. В.** Особливості соціально-економічного життя

Північного Причорномор'я у період 1917–1921 рр. 144

Надточій І. В.Взаємодія медицини та освіти у реалізації програм раннього
втручання у розвиток дитини 146

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВИХ СТАТЕЙ 154

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ 155

Наукове видання

ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК НУК

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 18

Редколегія не завжди поділяє погляд авторів статей.
За достовірність викладених фактів відповідальність несе автор.

Формат 60×84¹/8. Ум. друк. арк. 18,1. Тираж 100 пр. Зам. № 3012-1.

Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г. В.
54038, м. Миколаїв, вул. Бузника, 5/1.
Свідоцтво МК № 11 від 26.01.2007 р.